

**CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA AKTYWNOŚĆ ROLNIKÓW
W UBIEGANIU SIĘ O WSPARCIE Z DZIAŁANIA
„UŁATWIANIE STARTU MŁODYM ROLNIKOM”
W WOJEWÓDZTWIE WIELKOPOLSKIM**

EWA KIRYLUK-DRYJSKA
PATRYCJA BEBA
MONIKA MAŁGORZATA WOJCIESZAK

Abstrakt

Celem pracy było wyznaczenie syntetycznych wskaźników rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich różnicujących aktywność rolników w ubieganiu się o wsparcie z działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” PROW 2007-2013 w gminach województwa wielkopolskiego. Badaniem objęto 207 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Dla każdej z gmin wyznaczono wskaźniki syntetyczne charakteryzujące rolnictwo i obszary wiejskie. Zaprezentowane wyniki badań wskazują, że częstość ubiegania się o środki unijne w ramach analizowanego działania przyjmuje większe wartości na obszarach, w których dominuje rolnictwo intensywne oraz występuje korzystna struktura demograficzna. Mniejsze natomiast w gminach o dobrze rozwiniętej przedsiębiorczości i rolnictwie ekologicznym.

Słowa kluczowe: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, ułatwianie startu młodym rolnikom, aktywność rolników.

Kody JEL: Q01, Q14, Q18.

Dr hab. Ewa Kiryluk-Dryjska, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Wydział Ekonomiczno-Społeczny, Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie; ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań (ewa.kiryluk@up.poznan.pl). ORCID iD: 0000-0003-4353-8196.

Dr Patrycja Beba, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Wydział Ekonomiczno-Społeczny, Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie, ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań (patrycja.beba@up.poznan.pl). ORCID iD: 0000-0001-8120-3683.

Dr Monika Małgorzata Wojcieszak, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Wydział Ekonomiczno-Społeczny, Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie; ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań (monika.wojcieszak@up.poznan.pl). ORCID iD: 0000-0002-9962-2648.

Wstęp

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej stworzyło polskiemu rolnictwu nowe możliwości rozwoju. Wiązało się to z wdrożeniem wielu instrumentów wspólnej polityki rolnej, jak również z ubieganiem się rolników o możliwe do pozyskania środki. W perspektywie finansowej 2007-2013 znaczna część pomocy finansowej w ramach WPR skierowana była na realizację Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Jednym z kierunków rozwoju wsi i rolnictwa w kraju wspieranych w ramach programu było działanie „Ułatwianie startu młodym rolnikom”. Zakładano, że wsparcie osób młodych, o odpowiednich kwalifikacjach rolniczych, w przejmowaniu i zakładaniu gospodarstw rolnych będzie stymulować zmiany strukturalne w sektorze rolnym oraz przyczyni się do zwiększenia konkurencyjności tego sektora. Osoby młode, które pozostają w gospodarstwie, powinny w krótkim czasie zdobyć niezbędną wiedzę i umiejętności umożliwiające im skuteczne zarządzanie produkcją rolną. Założenia te zostały po części ujęte w postaci kryteriów kwalifikujących potencjalnych beneficjentów do wsparcia, zawartych w PROW 2007-2013. Według założeń działania 112 o pomoc ubiegać się mogły osoby, które dopiero planowały przejście gospodarstwa i rozpoczęcie (po raz pierwszy) działalności rolniczej, lub osoby, które w dniu składania wniosku o przyznanie pomocy posiadały już gospodarstwo, ale rozpoczęły prowadzenie działalności rolniczej nie wcześniej niż 15 miesięcy przed złożeniem wniosku o przyznanie pomocy (Dz.U. z 2015 r., poz. 895). Ważnym aspektem było także kryterium wieku, gdyż o środki unijne aplikować mogły osoby, które nie ukończyły 40. roku życia, posiadające odpowiednie kwalifikacje. Co ważne, przejmowane gospodarstwo nie mogło mieć powierzchni użytków rolnych mniejszej niż średnia w danym województwie i większej niż 300 ha (Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2016). Warunkiem uzyskania pomocy było przedłożenie planu rozwoju gospodarstwa oraz ukończenie przez osobę ubiegającą się o wsparcie szkoły rolniczej¹. Kolejnym ważnym kryterium było przedstawienie deklaracji rolnika w zakresie ochrony środowiska, higieny i warunków utrzymania zwierząt w gospodarstwie.

Wsparcie, o jakie mogli ubiegać się rolnicy, miało charakter jednorazowej premii w wysokości 100 000 zł, która mogła zostać przeznaczona na szereg różnych działań inwestycyjnych². Ponadto od 2007 roku wprowadzono obowiązek przedstawiania biznesplanu, w którym trzeba było dokładnie określić, na co środki finansowe zostaną przeznaczone, tj. wskazać kierunek alokacji 70% kwoty wspar-

¹ W przypadku nieposiadania takich kwalifikacji występowała możliwość uzupełnienia wykształcenia w terminie 36 miesięcy od dnia otrzymania decyzji.

² Między innymi budowę, przebudowę, remont połączony z modernizacją budynków lub budowli wykorzystywanych do produkcji rolnej, zakup maszyn, urządzeń, wyposażenia do produkcji rolnej, przechowywania, suszenia, magazynowania, przygotowywania produktów rolnych do sprzedaży bezpośredniej, zakładania lub wyposażania sadów lub plantacji wieloletnich, zakupu, instalacji lub budowy elementów infrastruktury technicznej wpływających bezpośrednio na warunki prowadzenia działalności rolniczej, zakup stada podstawowego zwierząt hodowlanych – związany z rozpoczęciem produkcji zwierzęcej lub postępowaniem genetycznym w zakresie prowadzonej produkcji (Dz.U. z 2015 r., poz. 895).

cia, którą należało wydatkować w ciągu 3 lat od dnia wypłaty pomocy³. Widać więc, że działanie to nie tylko było ukierunkowane na poprawę struktury wiekowej rolników w Polsce, ale także miało wyraźny charakter proinwestycyjny.

Według danych bazy Eurostat w 2016 roku 10,2% wszystkich gospodarstw rolnych w Polsce prowadzonych było przez młodych rolników (w wieku poniżej 35 lat)⁴. Z kolei 11,7% właścicieli gospodarstw w kraju było wówczas w wieku przekraczającym 65 lat. Sytuacja ta wiąże się z problemem starzenia się ludności rolniczej oraz wymaga wdrażania programów mających na celu jej poprawę (Frye, 2013).

Brodzińska i Lewczuk (2002) wykazali, że struktura obszarowa gospodarstw należących do osób młodych jest dużo korzystniejsza aniżeli struktura ogółu gospodarstw rolnych. Jest to zgodne z wynikami Katchovej i Ahearna (2015), którzy udowodnili, że młodzi rolnicy wykazują tendencję do zwiększania powierzchni gospodarstw, zarówno poprzez zakup, jak i dzierżawę gruntów, co pozytywnie wpływa na strukturę agrarną. W gospodarstwach młodych rolników bardziej efektywnie wykorzystywany jest również sprzęt techniczny. Dellapasqua (2010) jest także zdania, że młodzi rolnicy w największym stopniu przyczyniają się do wspierania innowacji i wzrostu wydajności gospodarstw.

W świetle badań literaturowych młodzi rolnicy rozumieją konieczność wprowadzania zmian w gospodarstwach, są dobrze przygotowani zawodowo oraz wykazują postawy proinnowacyjne i przedsiębiorcze (Miś, 2016; Rudnicki, 2009; Adamowicz i Szepeluk, 2016). Wyniki badań literaturowych wskazują zatem, że wsparcie skierowane do młodych rolników jest uzasadnione i powinno przyczynić się do modernizacji struktur rolnych w Polsce.

Konieczność wspierania działalności młodych rolników w Polsce była zauważalna już w pierwszych programach strukturalnych finansowanych z funduszy UE. W latach 2004-2006 środki na ułatwianie startu młodym rolnikom były dostępne w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich”. Złożono wówczas prawie 19 tysięcy wniosków w skali całego kraju, a zrealizowane płatności opiewały na kwotę 707,6 mln zł⁵. Stanowiło to około 3,7% całkowitego wsparcia działań strukturalnych skierowanych na rozwój wsi i rolnictwa ze środków współfinansowanych z UE⁶. Z kolei od początku uruchomienia naboru w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” PROW 2007-2013 złożono 52,7 tysiąca wniosków na łączną kwotę 4346 mln zł⁷. Zrealizowane

³ Finalne rozliczenie inwestycji opierało się o założenia zawarte w biznesplanie oraz o wyniki kontroli na miejscu, które potwierdzić miały, czy rolnik zrealizował planowane przedsięwzięcie zgodnie z planem rozwoju gospodarczego (PRG).

⁴ W województwie wielkopolskim odsetek ten jest znacznie wyższy niż średnio w kraju i wynosi 43%.

⁵ Pobrane z: http://www.arimr.gov.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/290610_SPO_rolny.pdf.

⁶ W latach 2004-2006 działania strukturalne skierowane na rozwój wsi i rolnictwa były realizowane również w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

⁷ Pobrane z: http://www.arimr.gov.pl/fileadmin/pliki/wdrazane_programy_sprawozdania/PROW_2007-2013/MR/27012016_MR_7-13.pdf.

płatności na to działanie wyniosły 3189 mln zł, co stanowiło 4,4% budżetu całego programu⁸.

Województwo wielkopolskie było drugim z kolei regionem o największej liczbie aplikacji (15% wniosków w skali kraju), jak również obszarem o największej liczbie decyzji o przyznaniu premii dla młodych rolników (Grontkowska, Frania i Bagieński 2016)⁹. Zgodnie z danymi ARiMR (2014) środki te w głównej mierze trafiały do osób w wieku od 19 do 25 lat.

W obecnej perspektywie finansowej (2014-2020) działanie jest kontynuowane¹⁰. Łącznie na jego realizację zaplanowano 3096,9 mln zł, co stanowi 5,4% budżetu PROW 2014-2020. Względny wzrost dofinansowania w ramach kolejnych perspektyw finansowych (pomimo zmniejszenia koperty finansowej PROW 2014-2020 o około 14,4 mld zł w stosunku do PROW 2007-2013) wskazuje na uznanie dużej roli tego typu finansowania w rozwoju rolnictwa polskiego.

Skuteczność wspierania przemian w rolnictwie w ramach programów strukturalnych jest uwarunkowana aktywnością rolników w pozyskiwaniu pomocy finansowej. Kwestię determinant absorpcji wsparcia porusza w literaturze wielu autorów. Kozera (2011) dzieli je na dwie grupy: wewnętrzne i zewnętrzne. Czynniki wewnętrzne zależą od beneficjenta i jego indywidualnych decyzji. Czynniki zewnętrzne z kolei są niezależne od beneficjenta. Wśród nich wymienia się uwarunkowania historyczne, przyrodnicze, urbanistyczne oraz społeczne.

Zróżnicowanie to predeterminuje wybór metody badawczej absorpcji środków WPR. W przypadku czynników wewnętrznych stosuje się najczęściej metody ekonomii behawioralnej, które wskazują, jakie czynniki motywują lub zniechęcają beneficjentów do podejmowania aktywności. Bielecka (2006), analizując uwarunkowania wewnętrzne, wnioskuje, że czynnikiem zniechęcającym beneficjentów do aplikowania o pomoc są zmiany dokonywane w dokumentacji i zasadach przeprowadzania naborów oraz złożoność procesu aplikacyjnego. Kozera (2011) udowadnia natomiast, że czynnikiem skutecznie hamującym aplikowanie o wsparcie jest bierność społeczności lokalnej.

Analiza uwarunkowań zewnętrznych absorpcji środków wymaga natomiast określenia wpływu szeroko rozumianego otoczenia na działania potencjalnych beneficjentów. Najczęściej otoczenie to opisuje się poprzez odpowiednio dobrane dane statystyczne na różnych poziomach agregacji. Przykładowo Bielecka (2006), Czubak i Kiryluk-Dryjska (2009), Wojewodziec (2016) oraz Rudnicki (2013) wskazują na istotne zróżnicowanie regionalne aktywności rolników w pozyskiwaniu wsparcia w skali kraju oraz jego związek z różnicami w poziomie rozwoju rolnictwa w regionach. Autorzy wnioskuje, że rolnicy z regionów o relatywnie wyższym poziomie rozwoju rolnictwa wykazują wyższą aktywność w pozyskiwaniu wspar-

⁸ Pobrane z: http://www.arimr.gov.pl/fileadmin/pliki/zdjecia_strony/223/Sprawozdanie_ARiMR_2016.pdf.

⁹ Zgodnie z Rozporządzeniem z dnia 18 marca 2009 r. w sprawie podziału środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 pula środków dla województwa wielkopolskiego wyniosła 8 484 105 euro.

¹⁰ Wsparcie przyjęło nową nazwę (Premia dla młodych rolników) i stanowi poddziałanie w działaniu „Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej”.

cia z funduszy UE niż z regionów o mniej rozwiniętych strukturach produkcyjnych. Grontkowska, Frania i Bagieński (2016), Wojewodziec (2016) oraz Adamowicz i Szepeluk (2016), przeprowadzając badania na poziomie województw i makroregionów, wskazują, że aktywność w ubieganiu się o środki z działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” jest pozytywnie skorelowana z przeciętną powierzchnią gospodarstw beneficjentów. Wojewodziec (2016), na przykładzie makroregionu Małopolska i Pogórze, wykazał zbieżność pomiędzy częstością ubiegania się o wsparcie a liczbą beneficjentów rent strukturalnych.

W tej pracy podjęto próbę analizy czynników zewnętrznych absorpcji środków w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” na poziomie gmin województwa wielkopolskiego. Identyfikacja specyficznych dla danych obszarów czynników mających wpływ na ubieganie się o wsparcie może służyć podejmowaniu odpowiednich działań mobilizujących potencjalnych beneficjentów do składania wniosków o finansowanie.

Celem pracy jest wyznaczenie syntetycznych wskaźników rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich różnicujących aktywność rolników w ubieganiu się o wsparcie z działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” w ramach PROW 2007-2013 w gminach województwa wielkopolskiego.

Material i metoda

W badaniach wykorzystano część wyników wcześniej opublikowanej pracy Beby i Kiryluk-Dryjskiej (2016), w której przy wykorzystaniu analizy czynnikowej wyodrębniono osiem głównych czynników charakteryzujących rolnictwo i obszary wiejskie w regionie północno-zachodnim Polski, w tym w województwie wielkopolskim¹¹. Były to: *infrastruktura, rolnictwo intensywne, rolnictwo ekologiczne, przedsiębiorczość na obszarach wiejskich, rolnictwo drobnoobszarowe, jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, produkcja zwierzęca oraz demografia*. Wartości własne oraz charakterystykę tych czynników przedstawiono w tabeli 1.

W niniejszej pracy badaniem objęto 207 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa wielkopolskiego. Dla każdej z gmin wyznaczono wskaźniki syntetyczne charakteryzujące rolnictwo i obszary wiejskie według metody Wysockiego i Liry (2007), przyjmując za cechy proste zmienne wchodzące w skład wyznaczonych przez Bebę i Kiryluk-Dryjską (2016) czynników¹². W tym celu dokonano przekształcenia destymulant i nominant do postaci stymulant, jednocześnie sprowadzając je do wartości porównywalnych. Następnie dla każdego z czynników wyznaczono wartości cechy syntetycznej poprzez uśrednienie znormalizowanych wartości cech prostych za pomocą wzoru:

¹¹ Analizę przeprowadzono na podstawie 53 wskaźników opisujących potencjał rolnictwa i poziom rozwoju obszarów wiejskich w Polsce.

¹² Wykaz zmiennych wchodzących w skład czynników zawarty jest w artykule Beby i Kiryluk-Dryjskiej (2016). Doboru zmiennych dokonano na podstawie przeglądu literatury, w tym głównie Bartkowiak i Poczta (2012), Stanny (2013), Rosner i Stanny (2014), Wójcik i Tomczyk (2015), Piszczek (2013) oraz Salamon (2005). Dobór zmiennych był też uwarunkowany dostępnością danych na poziomie gmin. Dane dotyczyły roku 2010, tj. roku ostatniego powszechnego spisu rolnego.

$$\bar{q}_i^{(1)} = \frac{\sum_{j=1}^m z_{ij}}{m} \quad (i = 1, 2, \dots, n)$$

gdzie:

z_{ij} – wartość zmiennej znormalizowanej,

n – liczba badanych obiektów,

m – liczba cech.

Do obliczeń wskaźników syntetycznych wykorzystano pojedyncze cechy, dla których współczynnik korelacji R był mniejszy od 0,5¹³. Uzyskane w ten sposób wskaźniki syntetyczne charakteryzowały różne elementy rozwoju wsi i rolnictwa w gminach województwa wielkopolskiego.

Tabela 1

Wartość własna i procent wyjaśnianej wariancji przez zagregowane czynniki rozwoju wsi i rolnictwa w regionie północno-zachodnim Polski

Czynnik rozwoju wsi i rolnictwa	Wartości własne Wyodrębnianie: składowe główne			
	wartość własna	% ogółu wariancji	skumulowana wartość własna	skumulowany procent wariancji
Infrastruktura	11,25	21,22	11,25	21,22
Rolnictwo intensywne	5,54	10,46	16,79	31,68
Rolnictwo ekologiczne	3,60	6,79	20,38	38,46
Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich	3,32	6,27	23,71	44,73
Rolnictwo drobnoobszarowe	2,51	4,73	26,21	49,46
Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej	2,44	4,60	28,65	54,05
Produkcja zwierzęca	1,97	3,72	30,62	57,77
Demografia	1,75	3,30	32,37	61,07

Źródło: Beba i Kiryluk-Dryjska (2016).

Następnie na podstawie danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa dotyczących liczby wniosków złożonych przez rolników o dofinansowanie z działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” w ramach PROW 2007-2013 obliczono odsetek gospodarstw rolnych aplikujących o środki finansowe w ramach tego działania w poszczególnych gminach województwa wielkopolskiego. Uzyskane wartości przyjęto jako miarę aktywności rolników w ubieganiu się o pomoc

¹³ Aby spełnić ten warunek, w każdym czynniku wyznaczonym przez Bebę i Kiryluk-Dryjską (2016) pominięto te cechy, które wykazywały korelację. W przypadku czynnika *infrastruktura* były to: gęstość zaludnienia, apteki (na 100 km²), długość sieci kanalizacyjnej (na 100 km²). W czynniku *przedsiębiorczość na obszarach* wiejskich pominięto liczbę podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru na 1000 ludności, a z czynnika *rolnictwo intensywne* przeciętną powierzchnię zasiewów. W pozostałych czynnikach cechy nie były nadmiernie skorelowane, dlatego pozostawiono je w niezmiennym stanie.

z działania „Ułatwianie startu młodemu rolnikowi”. Publikację przygotowano w oparciu o wybrane pozycje literatury naukowej oraz niepublikowane dane udostępnione przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa¹⁴.

W celu zbadania wpływu cech rolnictwa i obszarów wiejskich w analizowanych gminach na aktywność rolników w ubieganiu się o środki z działania „Ułatwianie startu młodemu rolnikowi” zastosowano metodę regresji wielokrotnej krokowej wstecznej. Za zmienne niezależne w modelu regresji przyjęto wyznaczone wcześniej syntetyczne wskaźniki rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Istotą regresji wielokrotnej krokowej wstecznej jest sekwencyjna eliminacja z modelu zmiennych mających słaby wpływ na zmienność zmiennej zależnej, zaczynając od zmiennej najmniej z nią skorelowanej. Istotność każdej zmiennej jest oceniana przy pomocy statystyki F-Snedecora. Proces tworzenia modelu zostaje zakończony w momencie, gdy z modelu usunięte zostaną wszystkie zmienne niezależne nie mające istotnego wpływu na zmienną wyjaśnianą (Stanisz, 2007).

Wyniki badań

W tabeli 2 przedstawiono pierwsze cztery kroki budowy modelu empirycznego wpływu cech charakteryzujących rolnictwo i obszary wiejskie na aktywność rolników w ubieganiu się o działanie „Ułatwianie startu młodemu rolnikowi”. Z modelu kolejno usunięte zostały: *rolnictwo drobnoobszarowe*, *wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej*, *produkcja zwierzęca* oraz *infrastruktura*. Pierwsze dwie usunięte zmienne nie miały statystycznie istotnego wpływu na zmienną objaśnianą ($p > 0,05$). Dwie kolejne zmienne (*produkcja zwierzęca* i *infrastruktura*) wykazywały wpływ na zmienną zależną, ale wpływ ten był znikomy. Wprowadzenie tych zmiennych do modelu wpłynęłoby na podniesienie wartości wyjaśnianej wariancji o mniej niż o 0,1%. W tabeli 3 zestawiono charakterystykę statystyczną zmiennych zależnych przyjętych w modelu.

Tabela 2

Podsumowanie regresji krokowej zmiennej zależnej – aktywność w ubieganiu się o wsparcie w ramach działania „Ułatwianie startu młodemu rolnikowi”

Wskaźniki	Krok	Wielokr. Spearmana	Wielokr. R-kwadr.	R-kwadr. zmiana	F – do wprow/us	P
Rolnictwo drobnoobszarowe	-1	0,7914	0,6262	0,0000	0,3348	0,5629
Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej	-2	0,7913	0,6261	-0,0001	2,1000	0,1473
Produkcja zwierzęca	-3	0,7910	0,6257	-0,0004	8,6623	0,0033
Infrastruktura	-4	0,7908	0,6253	-0,0004	7,6777	0,0056

Źródło: opracowanie własne.

¹⁴ Zaprezentowane dane liczbowe pochodzą z Wielkopolskiego Oddziału Regionalnego ARiMR według stanu na grudzień 2017 roku.

Tabela 3

Wyniki regresji wielokrotnej zmiennej zależnej – odsetek gospodarstw ubiegających się o wsparcie w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom”

Wskaźniki	R= 0,79 R ² = 0,63 F(4,7334)=3059 błąd standardowy estymacji 2,1545				
	b*	błąd standardowy z b*	B	błąd standardowy z B	P
Rolnictwo intensywne	0,78	0,01	21,61	0,21	0,00
Rolnictwo ekologiczne	-0,07	0,01	-7,27	0,77	0,00
Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich	-0,22	0,01	-12,16	0,41	0,00
Demografia	0,05	0,01	1,94	0,30	0,00

B – współczynnik regresji; b* – standaryzowany współczynnik BETA

Źródło: opracowanie własne.

Powstały model zawiera cztery zmienne (wskaźniki syntetyczne), których oddziaływanie jest statystycznie istotne: *rolnictwo intensywne*, *rolnictwo ekologiczne*, *przedsiębiorczość na obszarach wiejskich* oraz *demografia*. Model wyjaśnia 63% zmienności zmiennej zależnej, a utworzone równanie regresji przyjmuje następującą postać:

$$Y = 21,6x_1 - 7,3x_2 - 12,2x_3 + 1,9x_4$$

$$R = 0,79 \quad (R^2 = 0,63)$$

gdzie:

y – częstość ubiegania się o wsparcie w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” (%),

x_1 – *rolnictwo intensywne*,

x_2 – *rolnictwo ekologiczne*,

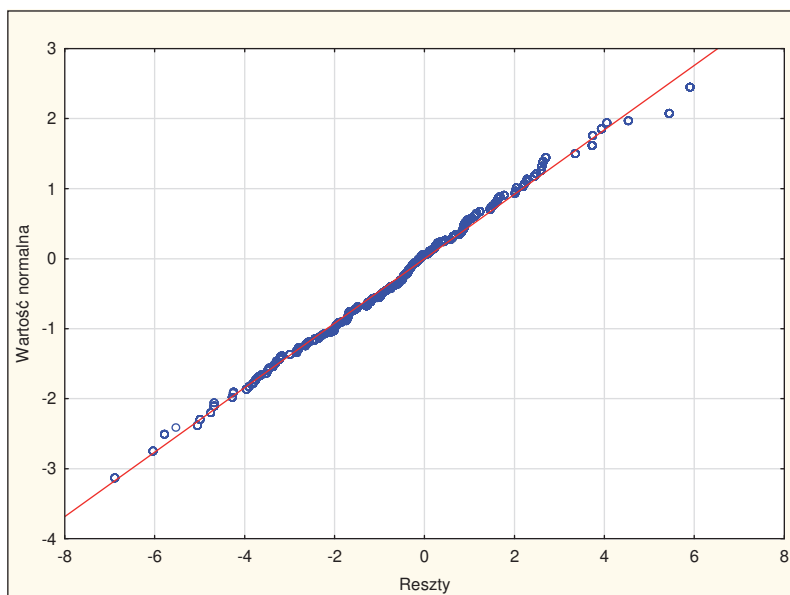
x_3 – *przedsiębiorczość na obszarach wiejskich*,

x_4 – *demografia*.

Ważnym etapem weryfikacji modelu regresji jest analiza reszt (Stanisz, 2007). Na rysunku 1 przedstawiono wykres normalności rozkładu reszt. Niewielki i symetryczny rozrzut reszt wokół prostej świadczy o spełnieniu przez model warunku normalności reszt, co potwierdza istotność parametrów modelu.

Z analizy danych zamieszczonych w tabeli 3 wynika, że największy wpływ na zmienną zależną – częstość ubiegania się o wsparcie z działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” – wykazuje *rolnictwo intensywne*¹⁵ ($b^*=0,78$). Jest to wpływ pozytywny, co oznacza, że częstość ubiegania się o wsparcie z działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” jest wyższa w gminach, które charakteryzują się silnym, dobrze rozwiniętym rolnictwem.

¹⁵ Przy obliczaniu syntetycznego wskaźnika *rolnictwo intensywne* uwzględniono następujące cechy proste: zużycie nawozów NPK, odsetek upraw przemysłowych w powierzchni zasiewów ogółem, udział gospodarstw powyżej 15 ha, liczba ciągników na gospodarstwo.

Rys. 1. Wykres normalności reszt modelu regresji wielokrotnej.

Źródło: opracowanie własne.

Pozytywnie, choć w znacznie mniejszym stopniu na zmienną objaśnianą wpływa *demografia*¹⁶. W gminach, gdzie wskaźnik demograficzny wskazywał na występowanie społeczeństwa młodsze, aktywność w zakresie ubiegania się o analizowane działanie była wyższa.

Ujemna korelacja występuje natomiast pomiędzy cechą objaśnianą a *przedsiębiorczością na obszarach wiejskich* wyrażoną na podstawie liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru oraz *rolnictwem ekologicznym*¹⁷. Z tym, że negatywny wpływ rolnictwa ekologicznego jest słabszy niż przedsiębiorczości.

Dyskusja wyników i wnioski

Zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” objętego PROW na lata 2007-2013 (Dz.U. z 2014 r., poz. 201) działanie to miało przyczynić się do zachęcenia młodych rolników do podejmowania samodzielnej działalności rolniczej. Miało to przyspieszyć proces zmian w strukturze agrarnej gospodarstw i zwiększyć konkurencyjność całego sektora rolnego.

¹⁶ W skład wskaźnika *demografia* wchodzi relacja dzieci-starzy oraz przyrost rzeczywisty (na 1000 mieszkańców).

¹⁷ Miernik syntetyczny *rolnictwo ekologiczne* obejmuje odsetek liczby i powierzchni gospodarstw ekologicznych w relacji do gospodarstw ogółem.

Zaprezentowane w pracy wyniki regresji wykazują, że w województwie wielkopolskim częstość ubiegania się o wsparcie w ramach działania „Ułatwianie startu młodemu rolnikowi” jest wyższa na obszarach, w których dominuje rolnictwo intensywne oraz jest korzystna struktura demograficzna. Mniejsze natomiast w gminach o dobrze rozwiniętej przedsiębiorczości i rolnictwie ekologicznym. Można więc przypuszczać, że na badanym obszarze nasilenie spodziewanych pozytywnych efektów działania zależne będzie od specyficznych cech rolnictwa i obszarów wiejskich.

Pozytywna korelacja pomiędzy częstością ubiegania się o wsparcie w ramach działania „Ułatwianie startu młodemu rolnikowi” a intensywnością rolnictwa w gminach województwa wielkopolskiego po części potwierdza wcześniej przytoczone badania wskazujące na wyższą przeciętną powierzchnię gospodarstw beneficjentów działania w Polsce¹⁸. Wyniki te są także zbieżne z badaniami Duška (2012) przeprowadzonymi w Słowenii, które wskazują, że wnioski o premie częściej składają przyszli właściciele gospodarstw dużych, o wyższym stopniu zmechanizowania produkcji rolnej. Uzasadnione jest więc uwzględnianie tego czynnika przy przewidywaniu aktywności rolników w ubieganiu się o dofinansowanie.

Pozytywny wpływ wskaźnika demograficznego na aktywność w pozyskiwaniu funduszy przez rolników wynika z samego charakteru wsparcia, a w konsekwencji kryteriów kwalifikujących potencjalnych beneficjentów. Ubiegać się o nie mogą wyłącznie młodzi właściciele gospodarstw rolnych, stąd cieszy się ono większym zainteresowaniem wśród rolników z obszarów o korzystniejszej strukturze wiekowej. Ujemną zależność pomiędzy wskaźnikiem przedsiębiorczości a częstością ubiegania się o analizowane działanie można natomiast pośrednio tłumaczyć tym, że na obszarach zdominowanych przez rolnictwo jest na ogół mniej zarejestrowanych podmiotów gospodarczych niż w gminach, gdzie warunki rozwoju rolnictwa są słabsze. Zależność ta wynika więc z funkcji analizowanych obszarów wiejskich. Negatywny wpływ rozwoju rolnictwa ekologicznego na aktywność w ubieganiu się o analizowane działanie, wykazany na podstawie równania regresji, wskazuje, że wnioskujący o wsparcie z działania „Ułatwianie startu młodemu rolnikowi” rolnicy pochodzą głównie z terenów, gdzie rolnictwo ekologiczne rozwija się relatywnie słabo.

Wykazana powyżej merytoryczna poprawność wyznaczonych w modelu czynników oraz ich uzasadniony logicznie sposób oddziaływania pozwalają na praktyczne wykorzystanie modelu. Wyniki modelu mogą być wykorzystane w planowaniu polityki rozwoju obszarów wiejskich na poziomie pojedynczej gminy, powiatu lub regionu.

Na poziomie gmin można pozyskać informacje o potencjalnym zapotrzebowaniu na środki w ramach programu „Ułatwianie startu młodemu rolnikowi”. Potencjał ten można obliczyć za pomocą przedstawionego w tej pracy równania. Przy wykorzystaniu modelu można wskazać, które gminy mają wysoki i niewykorzystany potencjał ubiegania się o środki w ramach tego programu i na tej podstawie

¹⁸ Pozostaje to również w zgodzie z kryteriami kwalifikującymi beneficjentów do wsparcia w ramach działania.

przeanalizować, co mogło wpłynąć na taki stan rzeczy. Wyniki badań mogą zatem służyć do ukierunkowania lub zintensyfikowania działań instytucjonalnych motywujących rolników do ubiegania się o środki z funduszy UE.

Poszerzając zakres analizy do większych jednostek administracyjnych, można przewidywać pewne pozytywne, jak i negatywne efekty programu. Działanie „Ułatwianie startu młodym rolnikom” jest prorozwojowe, stąd jeśli aktywność rolników w jego zakresie jest wyższa w gminach o już wyjściowo dobrym stanie rozwoju rolnictwa, to można przypuszczać, że sygnalizowany w literaturze (m.in. przez Sobieckiego, 2007; Bańskiego i Czapiewskiego, 2008 oraz Stanny, 2013) proces polaryzacji rozwoju wsi i rolnictwa będzie się pogłębiać. Innymi słowy działanie to może przyczynić się do wzmocnienia sektora rolnego w gminach o rolnictwie rozwiniętym na wysokim poziomie już na samym starcie. Badania prezentowane w literaturze wykazują, że większość funduszy wspierających sektor rolny trafia właśnie do obszarów o relatywnie wysokim poziomie rozwoju rolnictwa. Z kolei na terenach słabiej rozwiniętych, gdzie dominuje rolnictwo rozproszone, rolnicy zwykle są mniej skłonni do ubiegania się o wsparcie (Kiryluk-Dryjska, 2007). Wobec tego, jak wnioskuje Wicki (2014), nastąpić może znacząca przebudowa struktur w rolnictwie, polegająca na rozwarstwieniu gospodarstw rolnych. Powstanie grupa przedsiębiorstw rolnych wytwarzających większość produkcji rolniczej w kraju, a mniejsze gospodarstwa będą pełnić przede wszystkim funkcje socjalne i rezydencjonalne. Michna (red., 2008) przewiduje, że polaryzacja przestrzenna następować będzie w odniesieniu do struktury obszarowej, produkcji rolniczej, sytuacji dochodowej rodzin rolniczych, źródeł pozyskiwania dochodów oraz infrastruktury obszarów wiejskich.

Utworzenie podobnego modelu regresji dla całego kraju może pozwolić na ukierunkowanie lub ograniczenie procesu polaryzacji gospodarstw poprzez dostosowanie odpowiedniego limitu regionalnego finansowania środków w ramach działania. Przyjmując, że celem polityki rozwoju wsi i rolnictwa miałyby być zapobieganie rozwarstwieniu, limity na obszarach o słabszym rolnictwie powinny być wyższe (koperty regionalne). Odwrotne ukierunkowanie wsparcia (wyższe limity na obszarach z rolnictwem dobrze prosperującym) przyczyni się do szybszej przebudowy struktur rolniczych, ale jednocześnie również do znacznego rozwarstwienia (polaryzacji) gospodarstw rolnych.

Reasumując, przedstawiony model regresji może być narzędziem wspomagającym decyzje przy prowadzeniu aktywnej polityki rozwoju wsi i rolnictwa. Może służyć do zintensyfikowania lub ograniczenia działań wspierających ubieganie się o środki z funduszy UE w ujęciu regionalnym, a tym samym do ukierunkowania procesów rozwojowych rolnictwa i obszarów wiejskich.

Literatura

- Adamowicz, M., Szepeluk, A. (2016). Wsparcie młodych rolników jako element polityki rolnej Unii Europejskiej. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 3(348), s. 106-128.
- ARiMR (2014). Informacja o liczbie wydanych decyzji oraz kwocie zrealizowanych płatności w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” PROW 2007–2013. System Informacji Zarządczej ARiMR. Warszawa, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Pobrane z: www.arimr.gov.pl/uploads/media/21072014_MR_7-13.pdf.
- Bański, J., Czapiewski, K.Ł. (2008). Ekspertyza. *Identyfikacja i ocena czynników sukcesu społeczno-gospodarczego na obszarach wiejskich*. Warszawa: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN.
- Bartkowiak, N., Poczta, W. (2012). *Czynniki rozwoju obszarów wiejskich w Wielkopolsce*. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.
- Beba, P., Kiryluk-Dryjska, E. (2016). Identyfikacja barier rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce na przykładzie regionu północno-zachodniego. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 433, s. 29-39.
- Bielecka, D. (2006). Ocena organizacji systemu wdrażania funduszy pomocowych Unii Europejskiej. Czynniki wpływające na wykorzystanie funduszy pomocowych Unii Europejskiej przez gminy. *Samorząd terytorialny*, nr 6.
- Brodzińska, K., Lewczuk, A. (2002). Charakterystyka gospodarstw młodych rolników. W: Z. Brodziński (red.), *Gospodarstwa młodych rolników w warunkach integracji europejskiej* (s. 61-74). Olsztyn: Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Czubak, W., Kiryluk-Dryjska, E. (2009). Regionalne zróżnicowanie aktywności rolników w ubieganiu się o środki strukturalne UE przeznaczone na rozwój rolnictwa w Polsce w latach 2004-2006. *Acta scientiarum polonorum, Oeconomia*, nr 8 (3), s. 13-24.
- Dellapasqua, C. (2010). *Young farmers and the EU's rural development policy*. CEJA Conference on Multifunctional Agriculture, 15 December 2010.
- Duška, H.K. (2012). Family farms in Slovenia: Who did the measures ‘Setting Up of Young Farmers’ and ‘Early Retirement’ actually address?. *Anthropological Notebooks*, vol. 18, issue 1, s. 65-89.
- Frye, D. (2013). Young farmers: Plan for financial success. *Farm Future*, 3, s. 44-45.
- Grontkowska, A., Frania, M., Bagieński, S. (2016). Ocena realizacji działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 według województw. *Roczniki Naukowe SERiA*, t. XVIII, z. 6, s. 50-55.
- Katchova, A., Ahearn, M. (2015). *Farmland Assets and Growth Trends for Young and Beginning Farmers in the U.S.* International Conference of Agricultural Economists “Agriculture in an interconnected world”. Pobrane z: <http://ageconsearch.umn.edu/record/211839/files/Katchova-Farmland%20Assets%20and%20Growth%20Trends%20for%20Young%20and%20Beginning%20Farmers-591.pdf>.
- Kiryluk-Dryjska, E. (2007). Macrorregional differentiation of farmers’ interest in Polish Rural Development Program measures in Poland. *Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu – t. CCCLXXXV*, s. 67-75.
- Kozera, M. (2011). Regionalne zróżnicowanie wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej. *Roczniki Nauk Rolniczych*, Seria G, t. 98, z. 3, s. 118-125.
- Michna, W. (red.). (2008). *Raport o wpływie Wspólnej Polityki Rolnej na tendencję polaryzacji gospodarstw rolnych w ramach poszczególnych regionów kraju*. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (2016). Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013). Warszawa.

- Miś, T. (2016). Pomoc dla młodych rolników z funduszy UE i ich wykorzystanie na przykładzie Podkarpacia. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, nr 2/2016, s. 26-37.
- Piszczyk, S. (2013). Zróżnicowanie przestrzenne poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 30, s. 334-346.
- Rosner, A., Stanny, M. (2014). *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap I. Przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w 2010 roku* (wersja pełna). Warszawa: EFRWP, IRWiR PAN.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 czerwca 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Ułatwianie startu młodym rolnikom” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz.U. z 2015 r., poz. 895).
- Rozporządzenie z dnia 18 marca 2009 r. w sprawie podziału środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, (Dz.U. z 2009 r., nr 48, poz. 388).
- Rudnicki, R. (2009). Demographic determinants of the activity of farms in Poland in the acquisition of European Union funds in the years 2004–2006. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, vol. 12, issue 12, s. 45-59.
- Rudnicki, R. (2013). Zróżnicowanie przestrzenne absorpcji funduszy Unii Europejskiej w rolnictwie polskim jako problem badawczy i aplikacyjny. *Acta Universitatis Lodzensis Folia Geographica Socio-Oeconomica*, nr 13, s. 71-92.
- Salamon, J. (2005). Badania wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego. *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, nr 4, s. 145-155.
- Sobiecki, R. (2007). *Globalizacja a funkcje polskiego rolnictwa*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Stanisz, A. (2007). *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem Statistica PL na przykładach z medycyny. T. 3: Analizy wielowymiarowe*. Kraków: StatSoft Polska.
- Stanny, M. (2013). *Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*. Warszawa: IRWiR PAN.
- Wicki, L. (2014). Czynniki wpływające na częstość korzystania z wybranych działań PROW w gospodarstwach rolnych. *Przegląd Zachodniopomorski*, z. 3/2, s. 93-103.
- Wojewodziec, T. (2016). Czynniki różnicujące absorpcję wybranych działań PROW 2007-2013 w makroregionie Małopolska i Pogórze. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, t. XVIII, z. 2, s. 290-295.
- Wójcik, M., Tomczyk, J. (2015). Nierówności w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego gmin wiejskich województwa łódzkiego. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica*, z. 20, s. 85-100.
- Wysocki, F., Lira, J. (2007). *Statystyka opisowa*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Rolniczej.
- Strony internetowe Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa:
http://www.arimr.gov.pl/fileadmin/pliki/wdrazane_programy_sprawozdania/PROW_2007-2013/MR/27012016_MR_7-13.pdf. Data dostępu: 25.03.2018 r.
http://www.arimr.gov.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/290610_SPO_rolny.pdf.
Data dostępu: 25.03.2018 r.
http://www.arimr.gov.pl/fileadmin/pliki/zdjecia_strony/223/Sprawozdanie_ARiMR_2016.pdf.
Data dostępu: 06.05.2018 r.

FACTORS STIMULATING FARMERS IN APPLYING
FOR THE MEASURE “SETTING UP OF YOUNG FARMERS”
IN THE WIELKOPOLSKIE VOIVODESHIP

Abstract

The aim of the study was to determine synthetic indicators of development of agriculture and rural areas diversifying farmers' activity in applying for support under the measure “Setting up of young farmers” under the RDP 2007-2013 in gminas of Wielkopolskie Voivodeship. The research covered 207 rural and urban-rural gminas. The synthetic indicators characterising agriculture and rural areas were identified for each gmina. The presented research results show that the frequency of application for the EU funds under the analysed measure has higher values on areas dominated by intensive farming and favourable demographic structure. It is lower, though, for gminas with well-developed entrepreneurship and organic farming.

Keywords: Rural Development Programme, facilitating the start of young farmers, farmers' activity.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 17.12.2018.